

Владимир Вукашиновић

ДОЖИВОТНИ ИСКУШЕНИК СВЕТЕ ГОРЕ¹

*Ко је њослао хиџан њозив да се сџрада?
И зашџо је џај њозив уџућен мени?²*

Пролог: И од речи можемо начиниџи не џако крџке сџоменике.

*Приџимо књизи џоџуџи џорока Јоне, изнуџира, сахранимо се у њену
уџробу, у уџробу овог мистџичког киџа, да бисмо из њенога дроба
џрочиџали сџрукџуралне дамаре Павловићеве џоезије.*

Храм, жртва, жртвоприношење, јаковљевско рвање са ангелима страха и поезије, силазак у дубину земље, стене и човека, теофаније, откривења, јављања, успињања — све омиљене теме и мотиви песника Миодрага Павловића могу да се сведу и саберу у овај посебан *сџих разлог* и *сџих моџив*:

*... да се џприроди џокаже да џприрода
није одгонџика сама себи...³*

Па шта онда одгонета ту питалицу која дамара и у трептајима људског меса и у немуштом јеку стена, у води и водама, лишћу, целокупној творевини? Одговор Миодрага Павловића, онако како сам га доживео и осетио, покушају да испишем на страницама које следе.

¹ Павловићева дела, као и други цитирани књижевни извори и литература, наводе се у скраћеном виду на следећи начин: Хододарје = Миодраг Павловић: *Хододарје*, Београд 1971; ОГ Дело = *Обредно и говорно дело — огледи са срџским џредањем*, Београд 1986; Безазленства = *Безазленсџива*, Ваљево 1989; Књига = *Књига сџарословна*, Београд 1991²; Двери = *Оџварају се Хилендарске двери*, Београд 1997; Долазак = *Други Долазак*, Београд 2000; Поетика = *Поеџика модерног*, Нова Пазова 2002; МЈевтић = Милош Јевтић, *Дијалог о свеџу Миодрага Павловића*, Београд 1998.

² Хододарје.

³ Књига.

Овај оглед се у највећој мери ослања на *Књигу старословну*, али и на песме и текстове из других књига. Они су овде узети као својеврсна помоћ у откључавању поетских двери којима је опкољено голо и непосредно ткиво духовног једра ове књиге, која, чини ми се, на најбољи начин изражава посебну димензију Павловићеве поетике — његово *йоейско богословље*.

Књига је компонована у *седам* певања — самим тим се надовезује на континуирану употребу светих бројева код Павловића — и сложена је, скоро лавиринтска. Специфичност овога лавиринта огледа се у томе што је његова унутрашња тајна у мноштву излаза који постоје, а не у безизлазу. У њеној интерпретацији може се поћи разним ходницима, а ипак изаћи на праву страну. Ово тумачење је само један од могућих путева. И сам бих, поново тумачећи ову књигу, кренуо другим путем, верујем — подједнако веродостојним и правим.

Павловић своја певања започиње Мојсејем — као и Библија. У томе се, као и у завршном, седмом певању, веома херметичном — *йойуйй Айокалийсе*, види како је ова књига ослоњена на Свето Писмо. Свето Писмо њему, песнику, не служи само као структурални предложак. Оно на више начина обитава и дејствује у његовој поезији. То је сасвим природно и очекивано. Библијски тематски простор — појмовник, ризница асоцијација, решења, личности, свети и страшни догађаји, исписи мудрости, химне — све је то уткано дубоко, снажно утиснуто како у саме темеље европске цивилизације тако и у душевне дубине и културне кодове европских уметника. А Миодраг Павловић, у правом смислу те речи, јесте европски уметник.

За њега Библија није само књига на столу него сусрет, промена и преображај — он силази у Библију као у живот. Успостављајући дијалог са Библијом, Павловић, у ствари, успоставља литургијско-молитвени однос са самим Богом — својим речима одговарајући на Божији говор иницијативе, на Реч Божију.

Знајући да је Библија Књига Цркве, Књига која припада Цркви, песник проширује изворе свога људског и поетског надахњивања и на друге изразе којима Црква саопштава себе и своје богословље. Павловић својом поезијом препевава како библијске извештаје тако и богословске списе и трактате. Он потпуно природно пева о Мојсеју, али и о Григорију Нисијском и његовом богословљу. У Хиландару му се *жжжжжж гаси над ойтвореним сйссима једног руског свейишеља...*⁴

Када гради своја песничка здања, Миодраг Павловић у њих узидави и друго камење инспирације — житија светих, службе светитељима, велике ликовне предлошке — посебно фреску Васкрсења — све то бива уткано, уне-

⁴ Књига.

сено, преображено и сведено на праву меру у овом поетском делу. Сви ти песнички поводи, предлошци, текстови, надахнућа условили су појаву специфичног, богатог, слојевитог и комплексног језика којим песник пева. Тај језик на тренутке има својеврстан химнографски тон, одјек, посебно у песмама са литургијским завршецима. Оне такође имају ритам литургијске поезије, што се посебно види у песми о Симеону Мироточивом.⁵ С друге стране, Павловић своје певање огледа и у светодионисијевском *надговору*, у његовој монументалној апофатици.

Каталог личности Књиге старословне

Павловићево дело је богато личностима. На првом месту, и по преминућу, из његових песама одјекује творачка Реч Пресвете Тројице, Троличнога Бога — Оца и Сина и Светога Духа — и благовести спасење и искушење људског рода благи лик Христа Спаса. Блиски песникови пријатељи овде постају библијски ликови — Мојсеј, пророк Јона, Јован Богослов. Његови умни саговорници су Григорије Нисијски, Климент Охридски, свети Сава, деспот Стефан Лазаревић. Племенити пореклом и тврди у врлини, Павловићеви поетски сапутници су Симеон Мироточиви, Јелена Анжујска, Димитрије Кантакузин и кнез Лазар. Лепом речју напајао се код Данила II, архиепископа српског, и врлога преводиоца инока Исаије, а лепоти боја утканих у словесне ликове светости дивно се код Михаила и Евтихија. Незаобилазан је и лик Милоша Обилића. Наравно, све њих обједињује и спаја сам Павловић, то јест *испосник*.

Испосник је главни јунак ове књиге иако се не појављује у свим песмама. Он је истовремено и оно што Миодраг Павловић јесте као и оно што би он волео да буде. Испосник су истовремено и разни знани и незнани хероји молитве и труда, којима Павловић, њиме, подиже споменик. Испосник је збирни јунак, литерарни *alter ego* аутора, попут *Господина Когитија* Збигњева Херберта или *Кристиа* Варлаама Шаламова, да се послужим само овим, не тако старим примерима. Испосник Миодрага Павловића је, у овој поезији, у *процесу аскејског очишћења*. Он се бори са собом, са својим слабостима и страстима, успиње се ка врху Атоса, тог мистичног Тавора, али још увек не созерцава. Он је бременит очекивањима духовног преображаја:

*Мали је Синај
испосник није већи од џачке
и сунце је мање од свога сјаја
велика јављања њек следе.*⁶

⁵ Ibidem.

⁶ Књига.

Друго име за испосника јесте *ошшелник*. О њему Павловић бележи:

*Пење се
ошшелник
лицицом
Закона.⁷*

У овим стиховима видимо како Миодраг Павловић аскетски напор у испуњавању Божијих заповести сматра неопходном претпоставком сваког дубљег духовног искуства. Идеја *ушшања* на литицу Закона показује да он, при томе, не сматра Закон крајњим циљем, него само *иуштем ка Циљу*. А то што је реч о литици — и да тај пут није безопасан — напротив. Павловић се овим стиховима непосредно надовезује на тумачење смисла испуњавања Божијих заповести у искуству источног пустињачког подвижништва које описује митрополит Амфилохије Радовић:

Пост никада није и не може бити циљ сам по себи. Он је увек средство и припрема душе да би Бог могао сићи у њу и настанити се у њој. То што важи за пост важи такође и за све остале врлине. [...] Посту и врлини се придаје огроман значај, али не као средству за постизање спасења него као путу за развијање дубоког смирења пред Богом и за буђење сазнања пуне немоћи човекове да се спасе својим сопственим силама и „добрим делима“.⁸

Митрополит овде у први план истиче аспект унутрашњег духовног преображаја који припрема подвижника отшелника за сусрет са Богом. Тој димензији сам Павловић придодаје још једну — не мање битну. У песми о посту испосника он пише:

*Испосник
главу окреће
кад види дивљач
како виси
између сјрмина
он чека мирис
ловоровог листа
и не клања се ничем
од крви
ни од вриска.⁹*

Ови стихови показују да испосник своје биће, свој идентитет, тражи и утемељује у нечем што ће доћи, у нечем будућем — у мирису лороворовог ли-

⁷ Ibidem.

⁸ Митрополит Амфилохије Радовић, „Духовни живот по алфавитном патерику“, *Основи православног васпитања*, Врњачка Бања 1993, 237.

⁹ Књига.

ста којим је испреплетан венац победе неумољивих сведока јеванђеља Христовог — а не у нечем што га непосредно окружује и из њега самог, из његових нагона и импулса, дамара. Ту Павловић указује на есхатолошку димензију подвижништва — оно почива на утемељивању бића на будућем догађају који је Бог обећао, дакле — на Божијем обећању, а не на стварности која нас окружује и у нама удара своје инстинктивне и нагонске ритмове. Његов испосник овде не жели да поправи своје понашање нити пак да научи да обузда страсти — иако су и то успутни плодови процеса у коме се налази — њега интересује нешто дубље, нешто суштинскије: слобода у односу на природу и њене законе који спутавају. Он би изван ње, он би хтео да открије њене праве димензије, да, како каже Христо Јанарас, прими своје постојање не из своје природе, него из свог односа са Господом, да доживи слободу која нас ослобађа смрти.¹⁰

Посебно значајно идентификовање *исјосника* и *јесника* појављује се у песми о пророку Јони, где се жеља за обновљењем и уцеловљењем, жеља за превладавањем ограничења и спутаности датог, биолошког начина постојања, решава увођењем новог актера у ову поетску драму — Светог Духа. Када песник каже: *Пророк Јона је у исјоснику нашао конак*,¹¹ или када пева:

*Сћаће мали пророк
у мене
као у ујџробу
киџа...*¹²

он, у ствари, описује светодуховско искуство. Пророк је у библијском контексту харизматик, помазаник, неко на коме почива благодат Пресветога Духа, то јест, у ширем смислу речи — сам оприсутњени Свети Дух. Стога је чежња за пророком у ствари жеђ за Светим Духом, жеђ за светошћу.¹³ Зашто је Павловић од свих пророка изабрао баш Јону? Јона је омиљени пророчки лик не само Павловићеве поезије него, узмимо као пример, и ране хришћанске уметности, у којој се најчешће појављује у форми чувене *Трилогије о Јони*. То је због тога што је пророк Јона један од најсажетијих богословских симбола Христове благовести, Његовог јеванђеља. Када кажемо Јона, ми, у ствари, исповедамо Христово Погребење, Васкрсење и Вазнесење, то јест све оно *што је свакоме од нас, захваљујући Христу*, омогућено. Пошто је наш контакт, додир, општење са Христом данас пре свега светоду-

¹⁰ Христо Јанарас, „Ка једном новом екуменизму“, *Видослов*, Васкршњи број, 2001, 60.

¹¹ Књига.

¹² *Ibidem*.

¹³ Јован Зизјулас, „Обожјење Светих као икона Царства Божијег“, *Видослов*, 20, 2001, 17–28.

ховско искуство, сасвим је логична веза коју Павловић успоставља: испосник — пророк Јона (= Свети Дух) — Христос. Зато је разумљиво и поверење с којим он казује:

*О, Дух ће љомиловати људе своје,
и заједно с њима на светлости изићи...*¹⁴

али и молитвена напетост ишчекивања у следећим стиховима:

*Духа
да сѝазим
док ври
и ѝреображава
швар.*¹⁵

Пророку Јони се песник Павловић враћа на још једном месту. То је стих истински мистичне дубине — *Да уђеш ко Јона кроз цвеће у неман.*¹⁶ Библијска неман која је прогутала пророка Јону јесте слика смрти, али и васкрсења — стога је *улазак у неман*, у ствари, пролазак кроз смрт и васкрсавање *кроз цвеће*, кроз створени свет који нас окружује, то јест захваљујући њему.

Поетско-сакрална географија и оно што је дубље од ње

Хришћанска поезија Миодрага Павловића има свој посебни географски простор којим се креће и постоји. Цариград, Солун, Неродимље, Звечан — само су нека од места којима нас проводи наш поетски путовођа. У свима њима Павловић није само радознали путник, ходочасник сопствених немира... Његова путовања траже нешто дубље од призора који се смењују, мириса који се преплићу, сусрета који истискују једни друге — она су обележена специфичном димензијом — *ѝосѝојањем* (или трагичним непостојањем) *ѝесме*. Песме култне, молитвене, песме која је симбол животности и односа. Певати у храму — то је дубок и сложен симбол за Павловића — израз живота — чак и када се пева у *ѝразној лађи без шовара.*¹⁷ Стога он са незадовољством у Цариграду пита и констатује — *зашто се око храма / сад не ѝева,*¹⁸ а смирај налази на Светој Гори, где *ѝева неко вечан.*¹⁹

Религијска поезија Миодрага Павловића мора се посматрати и из угла боравка на Атосу, његовом омиљеном поетском топосу. Пре свега он сам,

¹⁴ Књига.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Хододарје.

¹⁷ Књига.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

па онда поетски изливи, записи, снови — дубоко су обележени искуством боравка, сусрета и живота на Светој Гори. Плодови општења са свештеним једром православног литургијско-подвижничког искуства, у којима је дошло до јаког мешања суштина Павловићевог бића и светогорског духа, јесу путописни записи и мноштво песама. Стога ова ерминевтичка контекстуализација не може избећи Свету Гору као колевку и проточник утицаја његове поезије.²⁰

На много начина Миодраг Павловић изражава своју фасцинацију тим јединственим местом. С једне стране, он осећа сву озбиљност којом гора на којој се не рађа него само умире, то *гробље на води*,²¹ како је сам назива, зрачи, као и непосредност с којом она разголићује и обесмишљава сву тривијалност наших свакодневних брига, потреба и жеља. С друге, песник овде почиње и своју велику тему победе над смрћу говорећи о *обредним настојањима ка унутрашњем преображају*²² светогорских монаха, о Светој Гори као *крају где свако сћекине друге џрејике*,²³ то јест где долази до измене идентитета у светотајинском уткивању сопственог бића у молитвени ритам Цркве.

Песник на Светој Гори није радознали туриста — напротив: он хоће унутрашње, право, не само *ћелесним начином* доживљено искуство, и не жели да *ћромаши духовно и алегоријско*²⁴ значење и зрачење тог феномена. За њега ово свештено полуострво остаје *обећана земља духовности*,²⁵ у којој је и он, *инћимно и у себи, учинио* и положио *заветће*.²⁶ Павловић се не либи да на потресно искрен начин стави под знак питања сопствену верност унутрашњим заветима и свему ономе што је на Атосу научио. Истовремено, он из дубине свога бића вапије стиховима жудње за искупљењем Светој Гори, поетској персонификацији Православне Цркве:

*Осћави мрву свећлосћи
негде исћод шћрјезе*

²⁰ Ту тумачењску препоруку обавезног *истћоријског конћексћуализовања* проблема којим се бавимо, а ради његовог правилног разумевања, што је постало претпоставком сваке озбиљне теолошке анализе (Јован Зизјулас, „Есхатологија и друштво“, *Видослов*, Божићни број, 2003, 78), Миодраг Павловић на специфичан начин коригује указујући на велике проблеме до којих може довести настојање историјске реконтекстуализације: ... *Ейћоха је у свакој свесћи другачија. И слика која се о једној ейћохи добија на основу гругћисања релеванћних чињеница, које је сачићавају, вероватћно није у ћом облику йсћојјала ни у једној сйварној свесћи ће ейћохе* (Поетика, 10).

²¹ Хододарје.

²² Двери.

²³ Хододарје.

²⁴ Двери.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

за мене,
дојустии сиротима да ти дођу
и да се населе!²⁷

Спонтани наставак светогорске тематике јесте моравска — *синаитска* и *исихастичка* тематика, посебно присутна у четвртном певању *Књиге синаитских* *релативних*. Као што је синаитско монаштво (сам врх тадашње православне духовности и интелектуалног живота), бежећи пред османлијским завојевачима, прво дошло на Свету Гору, а потом у Лазареву и Стефанову Моравску Србију,²⁸ преносећи искуство и праксу, уметност и визију, тако је и Павловић провео и преселио своје поетске теме и мотиве са атоских врхова у плодне моравске долине.

Он се у овом циклусу надовезао, накалемио на синаитски поетски нерв, на синаитску раваничку и манасијску духовну (есхатолошку и евхаристијску) поезију, која види са обе стране стварности, изнутра и споља, из овог века у будући. Поезија Миодрага Павловића успоставља континуитет са оцима Раваничанима, писцима *Службе кнезу Лазару*, јер и он, као и они, са уверењем бележи:

Био је убијен
сада више није...²⁹

Географска сеоба поетских мотива у делу Миодрага Павловића, као и код сваког аутентичног православног мислиоца и уметника, није његова последња реч. Он преображава, преосмишљава географски простор и као примарни *locus* своје духовне поезија узима категорију времена, и то освећеног времена. Празник и његово природно окружење, његов дом, његов духовни простор и догађај који га оживљава и чини причасним — света евхаристијска литургија — постају за њега стварни песнички подстицаји и изазови.

Пути који води у Кану Галилејску
— или: *чежња за вечним њијезама*

Једна од суштинских религијских, егзистенцијално темељних људских чежњи јесте жеља да се живи у доба земаљскога живота Бога, то јест да се непосредно учествује у спасоносним догађајима које Он чини. У том животу и учествовању наслућује се извесност сопственог приближавања Богу, спасоносног општења с Њим, чаробни, узбудљиви ковитлац емоција и ума,

²⁷ Хододарје.

²⁸ Видети више у: Димитрије Богдановић, „Смисао Раванице“, *Студије из српске средњовековне књижевности*, Београд, 1997, 180–182.

²⁹ Књига.

и оног дубљег од њих — када човек једном за свагда доноси одлуку да следи Бога кога је видео у телу и када је тим виђењем спасена душа његова. Наравно, то није могуће на такозваном објективном плану и стога се у историји религија прибегавало различитим субјективистичким, натурално-екстатичким и психологистичким решењима — аскетика Далеког истока, мистеријска религиозност Грка и Римљана, моралистички пијетизам касног средњег века, који се исцрпљује у опонашању Христа, само су неки од тих неуспелих покушаја. Па зар то значи да је та примарна чежња осуђена на неуспех, да је опкољена безизлазима? Погледајмо како Павловић то износи у песми која несумњиво заслужује да буде наведена у целости:

*О да сам се родио
у друго време
и могао да се њридружим свадби
на којој се вода њрећочила
у вино*

*И да сам седео за столом
на којем се
мало хлеба њрећворило
у многа и светила њшела*

*Или да сам само њроћрчао
њреко њоља
њре но шћо се смркло
небо изнад Голгоше*

*Нисам био на свадби у Кани
нићи сам
сведок васкрсења*

*зашћо се одричем сваког хћења
и надам се још мало у хлеб
и Његова њреображења.³⁰*

Миодраг Павловић овим поетско-богословским решењем које предлаже, како његовим негативним аспектом — одрицање од сваког хтења (то је управо одрицање од сваког субјективистичког псеудорешења) — тако и позитивним аспектом — *и надам се још мало у хлеб и Његова њреображења* (уз напомену да се ово *Његова* може односити и на Христа, али и на сам хлеб, што је и јеванђељски и литургијски легитимно), као крајње и једино могуће разрешење велике чежње уводи учествовање у литургијско-празничном животу Цркве, то јест — својеврсни светотајински реализам. Порекло жеље за животом у доба борављења Бога на Земљи почива у чињеници

³⁰ Књига.

да су људи бића која живе у времену и то живљење искуствују на трагичан, фрагментаран начин. Та се трагичност највише огледа у чињеници испражњења садашњости³¹ и идеји да су истински односи већ успостављени, једном за свагда, у прошлости, и да су они неизлечиво далеко од нас. Оно што нам Црква предлаже као решење, то јест као доживљај, а што опевава и ова Павловићева песма, јесте могућност побијања времена, његове трагичне димензије, у искуству вечне садашњости личног односа Бога и човека.³² Богословствовање Христа Јанараса о тој теми, и само поетско и надахнуто, заслужује да му поклонимо пажњу и да послужи као ерминевтички кључ ове песме:

Рођење Христово побија време зато што у време уводи вечност „природне“ заједнице човека и Бога. Вечност није материјално време у неком свом бесконачном продужавању, него садашњост личног односа, бездимензионални догађај заједнице у љубави, дакле онај начин постојања који поново успоставља човека у пуноћи његове личне истине, изнад сваке ограничености временом, простором или пропадљивошћу природе. Унутар литургијског времена Цркве верни се дотичу укуса тог [...] времена личне заједнице. Сваки литургијско-евхаристијски скуп није понављање, опонашање или симболизовање, него наше живо учешће у Телу Христовом... А на границама тога догађаја прошлост, садашњост и будућност сажимају се у непосредност присуства...³³

*Како њосвећени жуди за њосвећењем
— или: о рукојоложењу*

Духовни портрет Миодрага Павловића није могуће изобразити а да се у његове црте не утка и део лика песника и свештеника — оца Радомира Продановића, погинулог у бомбардовању Београда 1944. године. Радомир Продановић је на много начина утицао на интелектуално и духовно формирање младога Павловића. Колику важност је сам Павловић придавао тој вишеструко надареној личности видимо и из тога што о њему не само да пише у својим песмама и прозним текстовима него му и слику објављује међу двадесет четири за њега посебно значајне фотографије.³⁴

Њихово пријатељство, пријатељство старијег и млађег, у много чему светло, инспиративно, узвишено, ипак на себи има озбиљну сенку. Миодраг није присуствовао веома важном тренутку Продановићевог живота, најва-

³¹ Јован Зизјулас, „Есхатологија и друштво“, *Видослов*, Божићни број, 2003, 86.

³² Христо Јанарас, „Бог, вријеме и човек“, *Видослов*, Божићни број, 2003, 45.

³³ *Op. cit.*, 45–46.

³⁴ МЈевтић.

жнијем моменту у животу сваког свештеника — поготово онога који се на тако посебан начин разумевао у церемоније и обреде,³⁵ како је писао Павловић — његовом рукоположењу, посвећењу, иницијацији. Павловић није дошао на рукоположење свога пријатеља у цркви Александра Невског јер је мајка то сакрила од њега — *јошијо није хћела да се у њему евенјуално зачне идеја да и сам јостјане свешћеник. А због његове љрироде, склоне фанїазијама и шајнама, бојала се да би јшо могло да се деси, нарочитио због јшога шћо му је Радомир у јшо време у много чему био узор...*³⁶

То што није дошао на пријатељево рукоположење оставило је дубоког трага на песнику. И својеврсно, мање-више артикулисано — осећање кривице. Порекло тог осећања не смемо тражити само у конкретном догађају. Негде се, само од себе, поставило и питање: на чије рукоположење, поред Радомировог, није отишао Миодраг Павловић?

Због тога он и може у свом чудесном роману *Други Долазак*, у његовом чежњиво-есхатолошком делу, у визији поновног сусрета свих мртвих и живих, па и њега и оца Радомира, записати и овакав пасус:

Као да сам желео да исправим мој недолазак на његово рукоположење за свештеника, мислио сам да главна церемонија на нашој свечаности (читај: парусијском поновном сусрету сваког бића, прим. В. В.) треба да буде рукополагање једног броја свештеника [...] над тим невидљивим темељима хришћанске цркве из касно-римског периода могла би се обавити нова рукополагања свештеника који би нас могли увести и пратити у правцу предстојећих апокалиптичких догађаја.³⁷

Заистја васкрсе

*Танатјос јатїиса...
јшо суїра за све нас,
ил ускрсну само за себе?*³⁸

За разумевање Павловићеве фасцинације светом мртвих и вратима која су за њих изнова у живот отворена посебно је значајна песма *Субоїа у Есфигмену*.³⁹ У њој се преплиће исконски спомен тог дана — дана мртвих — *њихов је дан, зар не?* — дана који се *ослања на лубање*, дана *селдике заујокојеног јлемена*, у коме мртваци лете свуда око нас и траже своје место, *сїремно држе своју костї и семе*, са чекањем васкрсења. Тишина сваке су-

³⁵ Долазак.

³⁶ Уп. Долазак.

³⁷ Долазак.

³⁸ Хододарје.

³⁹ Ibidem.

боте, њен покој и мир, нису празни и јалови. Ту тиху али свесилну унутрашњу моћ, тај набој васкрсења, осећа песник док седи у светогорском манастиру. Песма уводи *идеју Васкрсења* у омиљену Павловићеву тему света мртвих, она разрешава безизлазну фасцинацију мртвима. Веома је битно то што за простор у коме се одиграва поетски догађај Павловић бира управо општежителни манастир. *Подне, ојштитежиће* — вели он. Избор простора у коме се заједнички живи указује на дубље значење што га има појам општежића — овде заједницу живота искуствују сви у Христу — како они сада живи тако и они уснули.

Васкрсењу мртвих посвећена је и песма *Силазак у хад*. У њој Павловић, инсистирајући на телесном аспекту Васкрслог Христа —

(Адамова)
Рука ... њролази
кроз обележене вратнице
Пакла
и дојиче глежањ
младог божанства

Човекољубац га милује
*окрвављеном ногом*⁴⁰

— у ствари показује своје основно уверење, своје интуитивно предосећање да је вечни живот — живот целог човека, живот тела и духа, а не нека спиритуализована визија вечног блаженства ослобођених душа. То целосно искуство човека песник стиче већ овде, у овом животу, у аскетском искуству, и то на примеру поста. Говорећи о феномену „узмицања“, то јест повлачења, утихнућа које људском бићу доноси пост, он каже: *У узмицању нема разлике између њела и душе, кажем. Али то су крујне речи.*⁴¹

Мени се ипак чини да су много крупније речи записане у следећем пасусу, пасусу који представља један од врхунаца богословствовања Миодрага Павловића и који, наравно, опет говори о васкрсењу:

Све је спремно да се душа врати у тело, и да се тело врати души. Али после божанске правде, човек *није само искуљен, није му само ойрошћено*. Он је *ујућен у ѡјане*, његова душа постаје друга чија и у његовом телу коме се враћа живот настаје друга телесност у једном новом трајању. *Његова јуш*, више пута препорођена, почиње да *живи у својој драгоцености*.⁴²

⁴⁰ Књига.

⁴¹ Књига.

⁴² Ibidem.

Овде је од посебног значаја надилажење легалистичког, јаловог, сведеног, јурјидичког конципирања спасења кроз праштање и искупљење. Павловић осећа да постоји још много тога иза Божијег праштања и искупљења. Он се не задовољава кобним сужавањем и извитоперивањем значења тих појмова до каквог је дошло у западној теологији.⁴³ За њега Бог увек остаје Отац и „безумни љубитељ“ човека, а не немилосрдни судија и *претићећи казнићел*.⁴⁴ Спасење, вечни живот јесте живот узрастања у познању тајни, узрастања у искуствовању славе — односа са Богом и освећења, живот који се прелива из славе у славу (2Кор 3 18). И то је, неуморно подвлачи Павловић, живот целога човека, а не само душе — човека драгоцене, препорођене, друге телесности и пути.

Упућивање у тајне не подразумева нужно и одговарање на сва питања. Али обухвата исцељење свих рана. Песник Павловић зна да у животу постоје многа питања која у потпуности надилазе оквир сваког људског, па и богословског умовања. Нема коначног и дефинитивног одговора на многа питања и зато живимо са апсурдима, нелогичностима, са оним што опажамо као неправду, са злом око себе. Зато је он у праву када каже: *И њу нема казивања, осим да се рекне: добро је ишло је ишако*.⁴⁵ Запажање Христа Јанараса може допринети разумевању тог проблема:

Вера у Бога је промена начина постојања и због тога језик вере није везан за индивидуално разумевање, то јест за индивидуалну интелектуалну самодовољност. То је језик који химнама прославља љубав Божију, језик призивања његове милости.⁴⁶

А исцељење о коме пева Павловић јесте искуство живота у Царству Божијем, искуство које сада наслућујемо и предокушавамо, а које ћемо у потпуности тек доживети. Исцељујући блесак Царства Божијег сија у овим стиховима:

*... сада оно сија
сад се све њо вида...*⁴⁷

Исцељење није нити у одговорима које смо чекали нити у правди која је коначно задовољена, него у силном и сјајном, дивном и потресном, јединственом и животодавном Божијем присуству које ће испунити ране неправде

⁴³ Видети више у: Христо Јанарас, „'Откуп' и 'искупљење'“, *Азбучник вере*, Нови Сад 2000, 164–169.

⁴⁴ *Op. cit.*, 166.

⁴⁵ Књига.

⁴⁶ Христо Јанарас, „Осми дан“, *Азбучник вере*, Нови Сад 2000, 177.

⁴⁷ Књига.

и ожиљке сумње, сјединити поломљене кости наде и дати смисао не као појам или концепт — него као Личност и однос у коме ћемо учествовати.

*Нема више нашег, ни њућег; њеку сузе њокајања*⁴⁸

Крајеугаони камен песничке теологије Миодрaга Павловића амалгам је једног благослова и једне верности. Благословио је свети Сава, а кроз њега и у њему — православље, предање, прошлост, преци, национ, култура, земља, искуство. Веран духовном аманету Светога оца био је и јесте Миодрaг Павловић. Речи Савине овако су одјекнуле у песничком слову доживотног искушеника Свете Горе:

...
*враћи се кући
 њројоведај
 друге исцељуј
 себе лечи*

...
*њази на свом њућу
 држи се Речи.*⁴⁹

РЕЗИМЕ

У овом тексту аутор анализира поезију М. Павловића и у њој открива евхаристијско-аскетске темеље и богат богословско-антрополошки увид. Студија показује висок степен интуитивно-поетског богословског дара песника Павловића.

SUMMARY

Vladimir Vukašinić

A LIFELONG NOVICE OF MOUNT ATHOS

In this text the author analyses the poetics of M. Pavlović: he discovers that this poetry is grounded in eucharistic-ascetical foundations, thus emanating rich theological-anthropological insight. The study demonstrates the high level of the intuitive-poetic and theological gift of the poet Pavlović.

⁴⁸ Књига.

⁴⁹ Ibidem.